

פרשת ויגש: האם מותר לצאת לטיול בחוץ לארץ

פתיחה

בפרשת השבוע מתבשר יעקב, שיוסף בנו בחיים והוא מחכה לו במצרים. בדרכו למצרים עוצר יעקב בבאר שבע, שם מתגלה אליו הקב"ה ואומר לו שלא יירא לעזוב את הארץ, "אֲנִי אֶרֶד עִמָּךְ מִצְרָיִם וְאֶנֶכֶּךָ גַּם עִלָּה" (בראשית מו). מדוע חשש יעקב לרדת למצרים? ב**פסיקתא** כתוב, שלאחר שיצחק צווה שלא לצאת מהארץ, חשש יעקב שאולי גם הוא צריך להישאר בארץ:

"אמר יעקב אבינו, יצחק אבי בקש לרדת מצרימה, אמר לו הקדוש ברוך הוא אל תרד מצרימה (בראשית כו ב), ואני היאך אני יורד? לפיכך כתוב 'ויזבח זבחים לא-להי אביו יצחק', על שם שערכו ליצחק מלרדת מצרימה, וליעקב ציווה לרדת, וראיה לדבר שהרי אמר לו הקדוש ברוך הוא אל תירא מרדה מצרימה, אף על פי שעכבתי את אביך מלרדת, אתה רד." בעקבות יעקב אבינו שחשש לרדת מהארץ, נעסוק השבוע בשאלה מתי מותר לרדת מהארץ, והאם מותר לעשות טיול בחוץ לארץ. כמו כן נראה את מחלוקת הפוסקים בשאלה, האם יציאה לקברי צדיקים (וכפי שנוהגים רבים מהחסידים בראש השנה), נחשבת צורך משמעותי בגינו מותר לצאת.

מתי מותר לרדת מהארץ

האם מותר לצאת מהארץ? ממספר גמרות עולה, שלמרות שכאשר אדם עוזב את הארץ הוא מפקיע את עצמו ממצוות התלויות בה, ישנם מקרים בהם הותרה בכל זאת היציאה. לדוגמא, הגמרא בבבא בתרא (צא ע"א) כותבת שכאשר יש רעב בארץ ישראל, ומחיר התבואה עומד על סאתיים בסלע (כלומר מחיר כפול מהמחיר הנורמלי) - מותר לצאת לחוץ לארץ כדי שיהיה אפשר להתפרנס.

כמו כן, למרות שלכהן יש בעיה נוספת לצאת מפני שכל אזור חוץ לארץ נחשב כטמא מדברנו, בעקבות גזירת חז"ל כי הגויים היו קוברים את מתיהם בלי לסמן היכן, הגמרא במסכת עבודה זרה (יג ע"א) כותבת שבשביל להציל כסף מהגויים (= פרנסה), להתחתן וללמוד תורה - מותר לכהן, וכמובן שגם לישראל לצאת מהארץ¹. ובלשון הרמב"ם (מלכים ה, ט):

"אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם, אלא ללמוד תורה, לישא אשה או להציל מן העכו"ם ויחזור לארץ, וכן יוצא הוא לסחורה, אבל לשכון בחוצה לארץ אסור אלא אם כן חזק הרעב עד שנעשה שווה דינר חטין בשני דינרין, ואף על פי שמותר אינה מדת חסידות, שהרי מחלון וכליון גדולי הדור היו, ומפני צרה גדולה יצאו ונתחייבו כלייה למקום."

אמנם, למרות שהגמרא בעבודה זרה מתירה לצאת לצורך מצוות מסוימות, הגמרא בכתובות (קיא ע"א) מגבילה היתר זה. הגמרא מספרת על אדם שאחיו שגר בחוץ לארץ נפטר ללא ילדים, והיה צריך לייבם את אשתו. שאל האיש את רבי חנינא, האם הוא יכול לרדת לחוץ לארץ כדי לייבם אותה, ורבי חנינא ענה לו בתקיפות שאסור.

מדוע אסר עליו רבי חנינא? הרי הוא יוצא לצורך נשיאת אשה! הרמב"ם (שם) והתוספות (שם) תירצו, שגם כאשר התירו לצאת לחוץ לארץ כדי לשאת אשה, ללמוד תורה וצרכי פרנסה, זה רק בתנאי שחוזרים אחר כך לארץ ישראל. אותו אדם שהלך לייבם את אשת אחיו, לא התכוון לחזור לארץ ישראל עימה, ומשום כך אסר עליו רבי חנינא לצאת.

מחלוקת הראשונים

אם כן כאמור, הגמרא במסכת עבודה זרה ציינה שלוש מצוות בלבד שבשבילן מותר לצאת מהארץ, וגם כאשר יוצאים לצורך אותן מצוות, יש לחזור לאחר זמן מה כפי שמסייגת הגמרא בכתובות. נחלקו הראשונים בשאלה, האם דווקא לצורך מצוות אלו הותרה היציאה, או שההיתר רחב יותר:

א. **התוספות** (עבודה זרה שם, ד"ה ללמוד) סברו, שהגמרא ציינה את שלוש המצוות הללו בדווקא, ולצורך שאר המצוות אסור לצאת לחוץ לארץ - וכך נראה גם מדברי הרמב"ם (שם). הסיבה שדווקא לצורך מצוות אלו הותרה היציאה היא, שמדובר במצוות גדולות וחשובות שבשבילן יש מקום לעזוב (ועיין בדף לפרשת מקץ שנה א').

ראיה לדבריהם הביאו התוספות מהגמרא במסכת מגילה (כז ע"א) הכותבת, שעל אף שמעיקר הדין אסור למכור ספר תורה כיוון שיש בכך ביזיון לספר, בכל זאת, בשביל שתי מצוות חשובות מאוד הותרה המכירה - נשיאת אשה ותלמוד תורה, מוכח שמדובר במצוות חשובות מאוד וחריגות ולכן בהם דווקא הותר האיסור. ובלשון התוספות:

"ללמוד תורה ולישא אשה - פירוש ודעתו לחזור לארץ ישראל. ודווקא בהנך (= באלו) מצוות שהן חשובות ללמוד תורה, שגדול תלמוד תורה שמביא לידי מעשה, ואשה נמי דכתיב (ישעיה מה) לא תהו בראה, אבל לשאר מצוות לא והכי משמע פרק ד' דמגילה (דף כז ע"א)."

ב. **רב אחאי** בשאילתות (מובא בתוספות) חלוק על דברי התוספות ופסק, שכאשר הגמרא מציינת את המצוות הללו, אין הכוונה שדווקא בשבילן מותר, אלא הוא הדין לכל מצווה. לטענתו, הסיבה שהגמרא ציינה דווקא את המצוות האלו לטענתו היא, שאם במצוות קלות כמו נשיאת אשה ולימוד תורה מותר לצאת לחוץ לארץ, כל שכן שיהיה מותר בשאר המצוות.

לכאורה דבריו תמוהים, שהרי כפי שראינו הגמרא במגילה כותבת שרק לצורך המצוות אלו התירו למכור ספר תורה, ומוכח שהן המצוות החשובות ביותר! נראה שכוונתו לומר, שמצוות כמו נשיאת אשה ולימוד תורה קל לקיימן בארץ ישראל, לכן היה מקום לומר שלא יתירו לצאת בשבילן לחוץ לארץ. מכך שאפילו בשבילן התירו, קל וחומר שמותר בשאר מצוות שקשה לקיימן בארץ.

¹ רוב האחרונים וביניהם המהרש"ל (פתי"ש י"ד סשה, ה), הש"ך (שם, ב), הט"ז (שם, ד), הב"ח (שם, ג) והפרישה (שם, ג) נקטו, שבזמן הזה כהן לא צריך לחשוש מטומאת ארץ העמים, ורק כאשר היו טהורים ואכלו טהרות יש לכך משמעות. לעומת זאת לדעת המהרי"ט והשב"ט יעקב (ב, צח), גם בזמן הזה נוהג דין טומאת ארץ העמים, פסיקה שיכולה להקשות על הכהן לצאת לחוץ לארץ.

יציאה לטיול

לכאורה, לפי מה שראינו עד כה ודאי שאין היתר ללכת לטיול בחוץ לארץ, שהרי כפי שראינו לדעת רוב הפוסקים אפילו לקיום מצוות רבות אסור לצאת. חיזוק להבנה זו יש מהגמרא במועד קטן (יד ע"א) הכותבת, שלמרות שבדרך כלל אסור להתגלח בחול המועד (כדי שייכנסו מגולחים למועד), יש מספר חריגים:

כאשר אדם יצא לצורך פרנסה וחזר בחול המועד, כולם מודים שמותר לו להתגלח למרות שבדרך כלל אסור, משום שיצא לצורך מצווה. כמו כן כולם מודים, שבמקרה בו יצא לטוה בעולם סתם, שאסור לו להתגלח כי הוא יצא שלא ברשות. נחלקו חכמים ורבי יהודה מה הדין כאשר יצא להרוויח כסף שלא היה חייב באופן מיידי - לדעת חכמים מותר ואילו לדעת רבי יהודה אסור.

א. בפשטות מדברי הגמרא עולה, שכולם מסכימים שיציאה לחוץ לארץ לטייל נחשבת יציאה שלא ברשות, וכן פסק **הראב"ד** (רא"ש ג, א) ובעקבותיו **הבית יוסף** (או"ח תקלא). גם חלק מהאחרונים וביניהם **המשנה הלכות** (יא, תלא) ו**הרב חיים דוד הלוי** (עשה לך רב ח, מט) צעדו בשיטה זו, ומשום כך פסקו שאסור לצאת לטיול בחוץ לארץ, ובלשון **הרב עובדיה** (יחוזה דעת ה, נז):

"בסיכום: מותר לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ לצורך פרנסה ולסחורה, ובלבד שיהיה על מנת לחזור לארץ בהקדם, אבל להשתקע בחוץ לארץ אסור. ואסור לצאת מארץ ישראל לחוץ לארץ לטייל אפילו על מנת לחזור לארץ ישראל. ומותר לצאת לחוץ לארץ ללמוד תורה ולישא אשה על מנת לחזור לארץ ישראל."

ב. למרות פשט השולחן ערוך, לא מעט פוסקים נקטו להלכה שמותר לצאת לטיול בחוץ לארץ, כאשר סברא אחת להתיר מבוססת על **המגן אברהם** (שם, ז). המגן אברהם דייק מדברי השולחן ערוך הכותב שהיוצא לטייל אינו יכול להתגלח בחול המועד, שדווקא העושה כך אסור לו להתגלח, אבל ההולך לצורך מצווה, ואפילו כדי לראות את פני חברו, מותר לו להתגלח אם חזר בחול המועד. בעקבות כך **הרב וואזנר** (שבט הלוי ה, קעג) כתב, שכאשר הולכים לראות את פלאי הטבע שעשה הקב"ה ולהודות לו, יש בכך צורך מצווה, ולכן יהיה מותר לשם כך לטוס לחוץ לארץ. אמנם, גם הוא סייג את דבריו וכתב, שההיתר קיים רק כאשר מדובר בנסיעה לזמן קצר, ובלשון:

"אבל בצורך כל דהו לא גזרו, ובטיול על פניו סברא לא נקרא צורך, ומכל מקום אם הולכים לזמן מועט מאד לראות פלאי הטבע של יוצר בראשית ברוך הוא יש מקום לצדד להקל, כמובן צריך להפך הכל לדרך מצווה, ועיין בבלי וירושלמי ריש פרק ג' דמועד קטן."

הרב אשר וייס (מנחת אשר, תולדות) חלק על הרב וואזנר וטען, שקשה לומר שטסים לחוץ לארץ בשביל לשבח את ה' על מעשיו, שהרי לא חסרים מקומות יפים בארץ לשם כך. לכן נקט, שהסיבה שמותר לטוס לחוץ לארץ היא, שאדם רוצה לנוח מטרדות שיש לו בארץ, וכמובן שיש בכך מצווה 'שמבריא גופו ונפשו לעבודת ה' יתברך'.

יציאה לזמן קצר

אפשרות שנייה להסביר מדוע מותר לטוס לחוץ לארץ כתבו **המהרי"ט** (קידושין לא ע"א ד"ה לקראת) ו**השלטי גיבורים** (שבועות ז ע"א בד"ה) שטען, שכאשר הגמרא במסכת עבודה זרה כותבת שמותר לצאת לחוץ רק לצורך שלוש מצוות, כוונתה ליציאה לזמן ממושך, אבל כאשר יוצאים לזמן קצר, גם אם מדובר בטיול - אין בכך איסור.

הקושי בפירושם הוא שהגמרא במסכת גיטין (עו ע"ב) כותבת, שכאשר היו חכמי ארץ ישראל מלווים את חבריהם מבבל החוזרים לביתם, היו מלווים אותם רק עד עכו כיוון שאסור לצאת מארץ ישראל - מוכח שגם יציאה לזמן קצר אסורה. המהרי"ט אמנם עמד על קושיה זו, וכתב שהגמרא מתכוונת לכך שזו מידת חסידות לא לצאת אפילו לרגע, אבל לא משמע כך מלשון הגמרא.

קברי צדיקים

בעקבות מחלוקת הפוסקים ביציאה לטיול, יש לדון בשאלה האם מותר לצאת לקברי צדיקים. גם אם אכן מדובר במצווה, לדעת התוספות שסברו (בניגוד לשאליתות) שרק לצורך שלוש מצוות מותר לצאת - ברור שיש בכך איסור. אלא שדנו הפוסקים, האם בעקבות המגן אברהם שהתיר לצאת לחוץ לארץ כדי לראות את חברו, יהיה מותר גם לצורך ביקור קברים:

א. **האוסרים**: קודם כל, יש שהתנגדו להשתטחות על קברי צדיקים כפי שראינו בעבר (ראש השנה שנה ב'). אמנם, גם הסוברים שיש בזה ממש כמו **הרב קוק** (משפט כהן ס' קמז) ו**הרב זילבר** (אז נדברו יב, כח) פסקו שאין להתיר לצאת לחוץ לארץ לצורך קברי צדיקים. בטעם הדבר נימקו, שכאשר יש בארץ קברי האבות שלא פחותים במעלתם - אין סיבה להתיר לנסוע לשם כך.

ב. **המתירים**: השדי חמד (מערכת ארץ ישראל, אות א') פסק, שעלייה לקברי צדיקים נחשבת מצווה, משום כך מותר לצאת לחוץ לארץ, ולא גרע מיציאה בשביל לראות את חברו שנחשבת מצווה. כמו כן, **הרב שטרנבוך** (תשובות והנהגות ג, סא) הביא בשם בעל הלשם, שקברי הצדיקים בגלל קדושתם, נחשבים כאדמת ארץ ישראל, ולכן מותר לבקרם.

עם זאת העיר השדי חמד, שגם אם יציאה לקברי צדיקים נחשבת מצווה, מכל מקום צריך לעשות חשבון נפש ולבחון, האם יש צורך אמיתי לצאת מהארץ כדי לקיים את אותה המצווה, ואם ההליכה גורמת לביטול תורה גדול, או שאפשר להשתמש בכסף לצורך עניים - ייתכן שעדיף להישאר בארץ.

שבת שלום! קח לקרוא בשולחן שבת, או תעביר בבקשה הלאה על מנת שעוד אנשים יקראו²...

² מצאת טעות? רוצה לקבל כל שבוע את הדף למייל, לשים את הדף במקומך או להעביר למשפחה? מוזמן: tora2338@gmail.com